

Vladimír Just: *Slovník floskulí. Malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klíče, slogany, hantýrky, tiky, partiové metafor, slovní smogy*

Praha, Academia 2003, 216 s.

Skutečnost, že se Justův *Slovník floskulí* drží několik měsíců (!) na prvních místech nejprodávanějších odborných knih, svědčí minimálně o dvou věcech: autor vystihl přesně potřebu a poptávku, to za prvé, a nemalá část informované veřejnosti ani zdaleka není lhostejná ke stavu svého jazyka, jak se zdá při poslechu některých rozhlasových stanic, to tedy za druhé. Kniha nevelká rozsahem, ale nabitá informačně, vyvolala několik kritických ohlasů, z nichž jistě nepřehlédnutelný je hlas našeho „prvního znalce“ fenoménu komunistického „dřevěného jazyka“ (jak tomu říkají Francouzi) *Petra Fidelia* (Karla Palka). Fidelius, jehož knihy se četly v samizdatových miniprodukcích jako texty téměř kanonické, kromě řady výhrad detailních vytýká Justovi, že jaksi zneužívá onen klasický již Orwellův termín „newspeak“ (mluví dokonce o „vyložené nehoráznosti“ používat sousloví „polistopadový newspeak“), protože prý „je sporné, zda vůbec lze toto slovo oprávněně použít k označení řeči reálného a nacionálního socialismu“ (Lidové noviny, 17. 1. 2004). Fidelius neargumentuje, konstatuje. Na obranu Justovu možno použít argumentu autoritou, v tomto případě polského autora Michała Głowińskiego, který napsal knížku *Nowomowa po polsku* (1990), a pojem newspeak taky jakoby nepřipustně významově rozšířil. Nemyslím však, že v tom spočívá nějaká snad zásadní vada Justovy knihy, a ostatně i detailní námitky lingvistické (jakoliv zdůvodněné) nemohou zakrýt užitečnost knihy, která přichází včas: na jedné straně „sjednocená levice“ bojuje o čistotu jazyka dokonce v parlamentu a na druhé straně „sjednocená pravice“ bojuje za právo moderátorů mluvit, jak jim zobák narost. Jazyk má ovšem tu nevýhodu, že jeho deformovaným, ba patologicky k nepoznání zkresleným používáním nenarušujeme svobodu druhých:

nikdo mě opravdu nenutí, abych poslouchal moderátory z rádia Evropa 2, ledaže bych nakupoval zrovna v supermarketu Albert u nás na Pankráci. Just tedy vytasil zbraň svého ironického ostří a shromáždil desítky případů pokleslého jazyka – „být v plusu“, „být v pohodě“, „mít problém“, „přehršle“, „vydejchat“ atd. atd. Námitka, že Just plete „hovorový jazyk“ subkultury mládeže s jakousi generální jazykovou pokleslostí, se zamítá: všeobecná tendence společnosti k trvalé adolescenci a neochota dospět se totiž promítá právě v tom, že i jinak seriózně vyhlížející dámy a pánové používají jazyka „lidu“, ačkoliv to přece „není o lidu, ale o mládeži“, abychom použili úsloví nejflagrantnější. Justova nesmírně užitečná, solidně připravená a dobře vydaná kniha má jednu vadu na kráse, a nikoliv zanedbatelnou: Vladimír Just má, píše-li do novin, dvě obsese – vyhnání sudetských Němců a Krkonošský národní park. Píše-li o hradeckém loutkovém divadle Drak, neopomene připomenout, že jsme stále neodčinili ten dáblský zločin spáchaný na (téměř) nevinných sudetských Němcích (nutno znovu doporučit Jaspersovu *Otázku viny* jako povinnou četbu), píše-li o inscenaci *Macbetha*, neopomene připomenout, že na bavorské straně Šumavy... atd. Je to škoda, protože žádná obsese není dobrým rádcem a v knize s přesně vymezeným posláním a cílem škodí dvojnásob. Co probůh dělají v knize floskulí *Benešovy dekrety* rozebírané na pěti (!) stranách? Co tam chce *Revize výsledků druhé světové války* a navíc ještě heslo *Přepsat dějiny*? Jako ze zcela jiné knihy působí heslo *Vyváženost*, ačkoliv meritorní pohnutky autorovy jsou zcela srozumitelné. Tím spíše je nutno ocenit, jak věcně (i když s přiměřeným verbálním patosem) je pojednáno třeba heslo *Bolševizace/bolševický*, lze dokonce i akceptovat zdánlivě naddimenzovaný rozsah hesla *Páni Svěrákové*. V každém případě – Just nastavuje zrcadlo nejen jazyku, nejen jazykové komunitě, která jej užívá, ale i době samotné – každá doba (v tom nebudeme zajedno s Fideliem) si opravdu vytváří „svůj“ rozpoznatelný jazyk, který ale ne vždycky